

PREDGOVOR

Kako napisati znanstveni rad koji međutim neće biti diseminiran, neće imati nikakav *impact factor*, niti h-indeks, neće ga citirati *Web of Science*, *Current Contents* ni *Scopus*?
I čemu sve to uopće?

Ova knjiga nije nastala slučajno ni u kratko vrijeme.

Utorak je, noć, čitam *Faste*. Zanimljivo štivo, premda je Sebastijan Slade na mnogo mjesta površan. Žao mi je – zbog uloženog truda Pavla Knezovića – što knjiga nije prošla bolju jezičnu lekturu i stručnu korekturu. Pogreške svih vrsta budu oči. No o drugom sam htio. Dakle, čitam članke o piscima pa dođem do Petra Boškovića. Ništa o njemu ne znam, ne sjećam se da sam bilo što njegovo pročitao. Ustajem, uzimam – kao prvu pomoć – *Hrvatski biografski leksikon* i *Leksikon hrvatskih pisaca*. Dakle: djela Petra Boškovića nisu objavljena. Ili možda u međuvremenu jesu, a ja to ne znam?¹

Mali je pisac, dva-tri sastavka; da, bio je talentiran, no da se nije u dvadesettrećoj godini, u bunilu, survao s trećega kata na dubrovačku ulicu, možda bi završio Corneilleova *Cida*, to je – čega nema – veliki gubitak za hrvatsku književnost. Kad bi barem znali koju je Molièreovu komediju adaptirao. Tko spominje da se bavio djelima tog Francuza? Kako tko, brat Ruđer... Zar Ruđer? Da, Ruđer! Mi volimo kad je pisac poznat zato što ga je spomenuo netko poznat, daleki *celebrity*. Volimo natucati o onome što je nestalo, čega nema; ono što se sačuvalo – ako baš nije razmjera *Dunda Maroja* ili *Osmana* – slabo nas uzbuđuje. Zato mnogi hrvatski pisci čame u rukopisima.

Jutro. Pretražujem po fajlovima, imam jedan u kojemu sam – od vlastite zabave i dokolice – prepisivao pjesme posvećene imenovanim i – najčešće – neimenovanim dubrovačkim redovnicama. Možda sam mislio nešto napisati o tome. Počeo, pa ostavio. Zaista: među različitim sastavcima nalaze se i tri Boškovićeve, nekoć sam ih prepisao iz rukopisa R 5320.

Znam da u znanstvenom *mirazu* imam još nešto – snimku rukopisa br. 157, pun je zgodnih ljubavno-pastoralnih pjesama, zapamtio sam da je pre-

---

¹ Kad sam posao oko Boškovića obavio i rad napisao, pa se počeo baviti drugim temama, u ožujku 2021. saznao sam da postoji izdanje Boškovićeve heroide *Penelope Ulisu* koje je za časopis Dubrovnik još 2018. pripremila Slavica Stojan. Dok nisam nabavio njezino izdanje, razmišljao sam hoću li morati odustati od Boškovića; kad sam časopis kupio i prilog pročitao, laknulo mi je.

pisivač prepisao i neke sastavke pod imenom i prezimenom pjesnika. Sjećam se da je riječ o Boškovićevoj Penelopinoj heroidi. Rukopis br. 157 fotografirao sam u kolovozu 2014. u Arhivu Male braće. Bio sam dva tjedna u Dubrovniku i svako prijepodne odlazio u samostan, imao sam popis onoga što mi je *trebalo*. Tamarićev rukopis – i više drugih – snimio sam u trezoru Nacionalne i sveučilišne knjižnice u studenom 2015. zahvaljujući susretljivosti tadašnje ravnateljice Tatijane Petrić.

Kakva dobra pretpostavka – imam snimke i transkripcije čak četiriju Boškovićevih sastavka! Tako počinje moja groznica.

Svakako moram vidjeti Pantićev članak, uspoređujem što je Miljenko Foretić pisao o Boškoviću na dva mjesta, prepisujem članak iz Črijevićeve *Bibliotheca Ragusina*, jesu li što o Boškoviću rekli Appendini i Sime Ljubić, što bilježi Šafařík, a što Kukuljević... Moram imati okvir pa u tablicu popisujem sva djela koja se po tim kratkim tekstovima spominju uz Boškovića. Matematika je ohrabrujuća: dvije heroide, tri dumanske začinke i religiozne pjesme tiskane u knjizi *Hvale duhovne*. Gdje je to objavljeno? U kojim je rukopisima sačuvano? To moram pronaći sâm.

Kako se pronalaze prijepisi nekog djela? To je predmet koji se nigdje ne uči, to – ako si hrvatski filolog – isisaš iz malog prsta. Prvo pregledaš sve tiskane kataloge koji ti padnu na pamet: Ivan August Kaznačić, *Biblioteca di fra Innocenzo Ciulich de' RR. PP. francescani di Ragusa* (1860); Mijo Brlek, *Rukopisi Knjižnice Male braće u Dubrovniku* (1952); Stjepan Kastropil, *Rukopisi Naučne biblioteke u Dubrovniku* (1954); Šime Jurić (1915–2004), *Katalog rukopisa Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu*. Ono što Brlek nije obradio, može se naći na karticama, a kartice su spremljene na linku <https://malabraca.wixsite.com/pharmacy-museum/rukopisni-arhiv>. Za svaki slučaj pogledaš sistematizaciju Miroslava Pantića *Rukopisi negdašnje biblioteke Bizaro u Historijskom institutu u Dubrovniku* (1962), obavezno *Katalog der abendländischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek* (1975)² Otta Mazala, prodao je Vicko Adamović toj knjižnici mnoge važne rukopise. Ne zaboravi *Les manuscrits médiévaux de Saint-Dominique de Dubrovnik: catalogue sommaire* (Roma, Sainte-Sabine, 1965) Thomasa Kaepplija (1900–1984) i Huguesa V. Shoonera (1922–1990). Za ono što se čuva u Arhivu HAZU, za to nema kataloga, ni rukopisnog, kamoli digitalnog. Teška lijenost! Ali, zato su Đuro Körbler i Milan Rešetar – spremajući za Stare pisce hrvatske Gundulićev i Đurđevićev opus – opisali mnoge Akademijine rukopise, bili su detaljni, pa ti se možda posreći da u opisima nađeš i pjesnika koji te zanima. U svakom slučaju – lutrija. Obvezno zaviri u sadržaj Rešetarove knjiž-

---

² http://bilder.manuscripta-mediaevalia.de/hs//katalogseiten/HSK0749_a0001_jpg.htm

nice – »Bibliotheca Rhacusina«. Otišla su prevrijedna djela u jesen 1929. u Prag, nakon što ih tadašnja Akademija nije otkupila; nije imala novca. Možda i nije loše što su ti rukopisi tamo, jer su mnogi digitalizirani, pa lakše do njih dođeš nego do onih iz Zagreba. Sretna okolnost: Rešetarovu ostavštinu popisao je Oton Berkopec (1906–1988) i objavio u knjižici *Rešetarova Knjhovna Ragusian* (Prag, 1967). Ako ne znaš, sad ću ti reći: to je izdanje objavio Mirko Kratofil (1948–2013) u radu »Milan Rešetar a jeho 'Bibliotheca Rhagusina' (Dubrovnická Knjhovna)«, zakopano je u jednom svesku *Mosta (The Bridge)* iz 1994. Očekuje se od tebe da to znaš, kao što se očekuje da naučiš tajnu subdisciplinu: kako spojiti signature Kukuljevićevih rukopisa s današnjim signaturama. Jer, ako u nekom izdanju Starih pisaca hrvatskih iz 187* pronadeš da je Kukuljević koristio svoj rukopis br. 536, kako saznati da je to sada signatura I c 9? Ne znam to objasniti, nekako pokopčaš. U tome je smisao posla hrvatskog tekstologa – da ga se institucijski ne pomaže, da ga se financijski ne podupire, da mu se posao zapetlja, da moljaka, a rad nisko rangira: prirediti rječnik ili kritičko izdanje, tã to za matične odbore nije posao vrijedan visoke ocjene, to je kao neka sekundarna, usputna djelatnost koju se ne može vrednovati na isti način kao kad netko – primjerice – ode u knjižaru, kupi komplet romana suvremenog pisca, pa ga udari interpretirati u perspektivi tranzicije, odsutnosti ženskoga glasa, identiteta i roda, biološkoga gnojiva, klastera ili subalternna. Ili nečega sličnoga, propulzivnoga i traženog u svijetu citiranja.

Listam knjige tiskane davno prije nego što sam se rodio, a i to je – godina rođenja – davno bilo. Najjednostavnije mi je s Vatikanom – tamo se signature ne mijenjaju stoljećima. Ako Slade 1767. kaže da se pjesme Ilije Lampricina Črijevića nalaze u rukopisu Vat. Lat. 2939, onda ćeš ih i danas tamo naći. Ako Antun Agić u 19. stoljeću prepíše pjesme Junija Palmotića i Stijepa Gradića »Ex Cod. Vatic. Sub. n. 6910«, ne brini, čuvaju se pod navedenim brojem. Konačno, Biblioteca Apostolica Vaticana digitalizirana je, tisuće i tisuće kodeksa – svi su dostupni, cijelom svijetu i meni (<https://www.mss.vatlib.it>). I taj, koji sam spomenuo, 6910, digitaliziran je. Teško bi hrvatski filolog danas radio bez digitalnoga kataloga BAV-a. O platformi google.books neću trošiti riječi. Sve je tamo, tko bi nabrojio; digitalizirani primjerci potječu iz mnogih svjetskih knjižnica, ali ne i iz hrvatskih. O nama brinu drugi.

Obavio sam pripremu: stavio sam Boškovićev opus u tablicu, u rubriku »rukopisi« upisao sam one koje poznajem, pregledao sam literaturu, nešto sam naručio međuknjižničnom posudbom. Minuli rad olakšava posao: godinama sam kupovao i na sve moguće načine dobavljaao, pa na vlastitoj polici imam osamnaestostoljetne biografije i dvadesetostoljetne kataloge, mnogo sam toga pogurao po registratorima, a imam i pristojnu zalihu rukopisa u kopijama, digitalnom obliku ili fotografiranih. Bezvrijedno blago.

Da se vratim Boškoviću. Kaže Črijević – tamo negdje 1740-ih – da je napisao dvije heroide, no Foretić – a po njemu ostali – tvrdi da struka Filidinu tužaljku Demofontu ne smatra Boškovićevom. Zašto? Ne kaže. Eto novog posla. Tko je sve prepjevavao heroide, tko je o tome pisao, jesu li objavljene, da ih možeš pročitati... odlazi istraživanje u neplaniranom smjeru pa zaboraviš otkud si krenuo. Kopije, narudžbe, domaća knjižnica, lokalni antikvarijat itd. Sve to za jedan krak istraživanja koji ćeš svesti u jednu ili dvije rečenice. Ipak, postoje tiskane heroide Josipa i Jakova Betondića iz 1849. Nekoć je primjerak knjige posjedovao Rešetar, netko ju je ustupio google.booksu, pa su je digitalizirali. Odlično! Zamisli da gubiš nekoliko tjedana dok iz dalekog Dubrovnika ili jednako dalekog Zagreba ne nabaviš dragocjeni primjerak. Koji se možda i ne može iznijeti iz zgrade knjižnice jer rariteti su gradivo nastalo do 1840. Istina, ovo je devet godina starije, ali kod nas nikad ne znaš.

Prevrćem po fasciklima, tražim rad Željka Puratića o Ovidiju. Ne sjećam se da je pisao o Boškoviću, kad sam ga trebao, trebao sam ga zbog nečega što sam u međuvremenu zaboravio. Kad ga nađem, sretan sam: na prvom mjestu govori baš o Boškoviću. Mala pobjeda – nisam morao pisati, tražiti, odlaziti, ništa; nekoć sam to već obavio, sad mogu pročitati stranicu i pol – uglavnom nepovoljna – mišljenja o Boškovićevoj heroidi. Samo jednoj, a drugoj? Nema druge, ne spominje se. Svejedno, Puratić je naveo signature gdje se ta o kojoj govori čuva. Zapisujem ih u tablicu, neke rukopise već imam, do ostalih treba doći. Poslije ću utvrditi da pod nekim signaturama heroide nema. Ne treba biti sitničav; svejedno, malo sumnjičavosti nije naodmet. Krećem od Arhiva Male braće u Dubrovniku. Zašto? Zato što je to najprijateljskiji i najljudskiji arhiv za svakoga hrvatskoga filologa i tekstologa.

Otvaram DIGRESIJU 1 da bih spomenuo dva imena koja zaslužuju da im se dodijeli povelja za doprinos razvoju hrvatske filologije. Nešto takvo još uvijek ne postoji, no možda se netko u inertnoj akademičkoj eliti sjeti pa to učini. Najprije i najprije – fra Marijo Šikić (1931–2015). Imao sam veliku sreću sresti ga nekoliko puta u Dubrovniku, dopisivati se s njim i razgovarati telefonski kad je prešao u Kotor. Postoji i jedna zajednička fotografija. Zahvaljujući njemu postali su mi pristupačni rukopisi za kojima sam žudio, a mislio sam da ih neću ni vidjeti, kamoli nešto s njima raditi. Fra Marijo je bio visok i mršav, odrješit u kretnjama, imao je lijep rukopis, ponekad je mrmljao i nisam ga razumio. Divan je čovjek bio. Počiva na groblju na Dančama.

Ne mogu se sjetiti kad sam upoznao fra Stipu Nosića, vikara dubrovačkog samostana Male braće. Možda je to bilo 2008, mutan je u mom sjećanju početak. Svejedno, bilo to spomenute ili neke druge godine, fra Stipe je postao netko tko mi pomaže u svakom trenutku, kome se mogu obratiti u svakom trenutku, tko će u svakom trenutku ustupiti zatraženi rukopis. On će ga

fotografirati i najbržom elektroničkom poštom poslati, on će listati dragocjeno izdanje Čulićeva kataloga u kojemu su rukom pored starih signatura upisane nove, on neće zaboraviti, neće odugovlačiti. »Odmah sam to obavio da ne bih zaboravio«, tako se javlja fra Stipe, premda nikad ništa nije zaboravio. Ukratko: fra Stipe duboko razumije smisao franjevačke knjižnice bez koje ne bi postojala hrvatska književnost. Ako je riječ *hvala* još nešto zadržala od izvornog značenja i ako može prenijeti moju poniznost pred veličinom toga čovjeka, kažem – hvala, fra Stipe. Hvala na raspoložnosti, na dobroj volji, na brzini, a hvala i na kavi, koju sam u ljeto 2014. tjedan dana pio u hladovini i tišini samostana, u jednom ugodnom kutu, blizu Straduna, a daleko od njegove buke. Bez fra Stipine pomoći ne bi bilo ove knjige, on je na njezinim stranicama i onda kad imenom nije spomenut.

Hitro mi fra Stipe šalje snimke rukopisa br. 160 i br. 211. Čim ih vidim, znam: rukopis br. 160 pisao je Franatica Sorkočević, a br. 211 Klement Rajčević, 18. i 19. stoljeće. Godine su trebale proći do pogleda kojim se određuje prepisivač, a time i starost rukopisa. Jer, nema škole u kojoj naučiš razlikovati rukopise Lovra Cekinića od Miha Junijeva Rastića, Franatice Sorkočevića od Ivana Marije Matijaševića, Ivana Ksavera Altestija od Đura Ferića, Luke Pavlovića od Stijepa Marije Tomaševića, Antuna Gleđevića od Marka Marinovića, o Ivanu Nataliju Aletinu i Rafaelu Radelji da i ne govorim. To se uči sporo i u privatnoj praksi, o vlastitom trošku i iz vlastitog erosa. Osposobljavaš se sâm, proučavajući duktuse, mnogo listova mora proći kroz ruke da bi bio siguran u nečiji rukopis. I opet pogriješiš, kao što sam griješio i sâm, pa su me ispravljali, premda sam – kad je već, naravno, bilo kasno – uočio da Sasinovu *Filide* u jednom malobračanskom rukopisu nije prepisao Rastić nego Ferić, a Bunićev spjev *Feniče* Matijašević. Ta znanja tekstologu nitko ne honorira, ne razmišljaju matični odbori da iza bilo kojega izdanja nekog djela (kritičkoga, stručnoga, popularnoga), makar to bila kratka pjesma, stoji mnoštvo koraka, pokreta, fizičkih i kognitivnih aktivnosti da ih je nemoguće popisati i opisati, da iza svega stoji duboko osamljenički posao i trud u kojem najprije saznaješ gdje su prijepisi, nabavljaš ih kako znaš i umiješ, proučavaš svaku, ali baš svaku riječ, rješavaš zakučastu grafiju, danima buljiš u jednu jedinu riječ jer je nikako ne možeš pročitati, crtaš je na listu papira, vučeš poteze koje je – tobože – nekoć vukao stari prepisivač... A sve zato da pokušaš napraviti *stemma codicum*, pa se na kraju odlučuješ među svima rukopisima uzeti samo jedan jedini, jer vjeruješ – iako nisi siguran – da se u njemu nalazi tzv. »pravi tekst«, onaj koji je, premda daleko, najbliži onome što je pisac napisao. Dok stigneš do transkripcije, dobrano si se naradio, a vidljivi posao još nisi ni započeo.

Nego, gdje je druga Boškovićeva heroida? Ona, tobože, i nije njegova, pogriješio je Črijević, složila se famozna struka. Što drugo nego listati kataloge,

sve pobrojane, i još neke. Kad kažem »još neke«, mislim na popis koji je 1896. objavio Kosto Vojnović u Akademijinoj ediciji *Starine*, a pod naslovom *Prilozi k arhivalnijem pabircima dubrovačkijem*. Zacijelo oni koji se bave *subalternima* osjećaju laganu mučninu: da kakva je to literatura iz 1896?! Tja, Milovane Tatarinu, nikad te neće citirati ako ti literatura ne bude barem s kraja 20. stoljeća, ako već ne možeš naći nešto što je objavljeno jučer, a ne-za-o-bi-la-zno je! Svejedno, mumljam za sebe, treba pogledati Vojnovića. I, doista: spominje on da dubrovački dominikanci imaju »Rukopisni prevod raznih rukopisnih pjesama«, »knjiga u 8°, vezana u koži, dobro uzčuvana, sadržava u strana 505 lijepo prepisan prevod hrvatski Ovidijevih pjesama od više dubrovačkih pisaca«. Među njima, na prvom mjestu – taf! – *Penelope Ulissi* i *Fille Demofontu* po Peru Nikole Boškovića! Kako sada opisati usplahirenost tekstologa koji naiđe na rukopis u kojemu je *njegov* tekst, i kako opisati njegov očaj jer je rukopis u dominikanskoj knjižnici?

Dragi čitatelju, sigurno ne razumiješ – osobito ne nakon maloprije spomenute arkadije s dubrovačkim franjevačkim Arhivom – zašto je tekstolog očajan? Dakle, godina je 1767, Sebastijan Slade objavio je knjigu *Fasti litterario-Ragusini – Dubrovačka književna kronika*, a pišući o dominikanskom subratu Serafinu Mariji Črijeviću i nabrajajući njegova vrijedna djela kaže: »Ta potonja djela također su na latinskom. Sva su pak bez ikakve koristi dok god su neizdana ili se skrivaju pod ključem kao sada«. Samo sam jednom vidio unutrašnjost dominikanske knjižnice, u kolovozu 2008; zahvaljujući prioru Marku Bobašu, mogao sam – sa skupinom inozemnih studenata hrvatskoga jezika na Zagrebačkoj slavističkoj školi i Karmen Gagro kao voditeljicom kroz zbirku zavjetnog nakita – proći njezinim lijepo uređenim prostorom. I, to je sve. Što knjižnica posjeduje, ne znam. Pisao sam, uzalud. Telefonski sam molio voditelja knjižnice da mi omogući pristup nekim knjigama i rukopisima; zavlacio me je, razgovor je bio uzaludan i neplodan. Dođite u Grad, sve se može, rekao je, smješkajući se. Kome da viknem da mi osigura nekoliko noćenja u Dubrovniku, ne bih li – možda – vidio rukopis s Boškovićevim heroidama?

Kamo sad, razmišljam; poanta je da nađem tu heroidu, *istomštogod*, negdje mora biti, nema veze što leksikoni tvrde da je »konačno izgubljena«. Pregledavam kataloge i dalje, uzimam Berkopeca. I, eto jednog rukopisa u kojemu je heroida *Filide Demfontu* »po gosparu Peru Nika Boškoviću«! Želim rukopis sad, isti čas, jer rekoše: nije njegova, nestala je, pa su pogriješili. Brzam na internetsku stranicu <http://www.manuscriptorium.com>: Nacionalna knjižnica Republike Češke sustavno se brine o digitalizaciji gradiva, osobito o Rešetarovoj *Ragusiani*. Upisujem u tražilicu naslov, evo ga – rukopis T 4118 (J 7128) digitaliziran je, može mu se pristupiti! Trenutak svemirski nevažne pobjede i radosti o kojoj nitko nikad ništa neće saznati. Rukopis dominikan-

ski i dalje me grize, ali nemoćan sam pred »posjedovanjem bez dijeljenja«. Objavit ću praško izdanje samo da Bošković dođe do prvog opusa, a to, što će mi (možda) netko predbaciti da nisam vidio ovaj ili onaj rukopis, na to ću se smješkat. Htio sam, ali nitko me nije doživio ozbiljno. Ja sam – shvatili ste već – samo *vulgaris* hrvatski tekstolog.

I tako sada imam pet Boškovićevih djela: tri dumanske pjesme, Filidinu heroidu i nekoliko verzija Penelopine heroide iz Arhiva male braće i Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

Da su mi još tri prijepisa *Penelope*, čuvaju se u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Zovem, javlja mi se ugodan ženski glas, objasnim o čemu je riječ i što bih htio. Dobro, pošaljite popis, možda je neki od rukopisa snimljen i čeka na *oblaku*. Odgovor stiže brzo: nažalost, ništa od onoga što trebam nije na serveru. Fotograf koji rukopise fotografira je na godišnjem (srpanj je mjesec). Skener je pokvaren. Pokušajte na jesen. Premda, teško da ćemo i na jesen nešto moći napraviti, jer se zgrada – budući da je oštećena potresom u ožujku 2020. – preseljava. Pokušao sam na jesen, u rujnu, napisao sam pismo, popisao rukopise i sastavke koje bih želio vidjeti. Imao sam i molbu: da mi se provjeri nalazi li se u dvama rukopisima – koje neki književni povjesničari spominju, a neki ne – Penelopina tužaljka. Također, nisam znao stranice na kojima su Boškovići sastavci u traženim rukopisima prepisani (podatke sam pabirčio iz literature). Temeljito sam pogriješio i na pogrešku sam upozoren: prema Pravilniku o korištenju arhivskoga i registraturnoga gradiva Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti »arhivski radnici ne istražuju podatke iz arhivskog gradiva za potrebe korisnika, osim u službene svrhe i po nalogu upravitelja Arhiva odnosno nadležnog tijela Akademije«. Oprostite mi na drskosti! Dana 16. rujna 2020. pišem manji od makova zrna: »Ako možete, poskenirajte samo one tekstove gdje sam vam naznačio točne stranice (tri dumanske pjesme rukopisa IV b 82). Ostalo zaneimate, odustajem od svega što bi vam na bilo koji način izlazilo iz sistematizacije radnog mjesta«.

Kako bilo, dobio sam pet nereprezentativnih snimaka pjesama kojima sam slučajno znao stranice. Ovako posao uložen u pet snimaka računaju u našem Arhivu: svaka snimka 15,00 kn, ukupno 75,00 kn. Snimke se mogu poslati na mnoge brze elektroničke načine, no naš Arhiv snimke šalje na CD-u, a on košta 30,00 kn. Svemu se pribroji PDV, pa je ukupan iznos 131,00 kn. No tko mi je kriv što se tekstologijom bavim iz Osijeka: da sam u Zagrebu, platio bih navedenu svotu, a kako sam otprilike 288 km dalje, moram računati na 60,00 kn poštarine. Zamolim kolegicu Lahorku Plejić Poje da ode platiti troškove (to je našem Arhivu najidealnija situacija – da netko dođe s u lipu točnim iznosom), ona to učini, a isti dan iz našeg Arhiva stiže mi pet snimaka na

e-adresu. Uz njih poruka: molim potvrdite da ste dobili svih pet snimaka, a CD – kako ste tražili – dolazi za koji dan. Čudim se zašto će mi poštom slati CD, kad su – prvo – imali živu osobu koja, dajući novac, može uzeti ono što joj pripada, a drugo: ako sam snimke dobio elektronički, valjda se podrazumijeva i nije nužno vikati da mi CD ne treba. Objašnjenje je preduboko logično: najprije sam rekao da mi snimke pošalju poštom, onda sam – naknadno – pronašao osobu voljnu otići u naš Arhiv i platiti njihov trud; ona je to učinila, no ja nisam opozvao odluku da snimke dobijem i na CD-u; ne podrazumijeva se da se osobi koja plati ujedno dadu digitalni snimci. Jer, pazite sad: naš Arhiv je već uračunao 60,00 kn u slanje, a kad bi disk dali kolegici Lahorki, ostali bi bez tog iznosa. Tako je naš Arhiv od hrvatskog filologa za pet snimki utržio 191,00 kn. I još mi kažu: to što smo vam poslali snimke e-poštom, naša je dobra volja, izišli smo vam u susret, da što prije dobijete materijale! Uza sve, treba potpisati izjavu u kojoj jamčite da nigdje, ali nigdje nećete objaviti snimke. Evo njezina glavnog dijela:

Izjavljujem da navedeno arhivsko gradivo neću upotrebljavati u tržišne svrhe, odnosno ukoliko ću ga htjeti publicirati (posredstvom tiska, znanstvenih radova, knjiga, televizije, radija, javnih priredbi i sl.) ili se njime služiti za umjetničke obrade, obvezujem se da ću ga upotrijebiti jedino uz prethodno dopuštenje Arhiva HAZU.

Obvezujem se također da ću u svojim radovima u kojima kao izvor koristim navedeno arhivsko gradivo pravilno navesti naziv ustanove te naziv i identifikacijsku oznaku (signaturu) arhivske jedinice korištenog gradiva. Ukoliko ću navedeno arhivsko gradivo djelomično objaviti obvezujem se da ću ga prethodno dostaviti Arhivu HAZU na stručno mišljenje i recenziju odnosno da ću poštovati sve ostale običaje vezane uz kritičku objavu (kolacioniranje, suvremena uvodna studija priređivača, biografski podatci o autoru, rječnik manje poznatih riječi, prilozi itd.) u slučaju objave rukopisa u cijelosti. Arhivu HAZU dostavit ću dva primjerka svog stručnog ili znanstvenog rada ili dva primjerka knjige nastale na temelju korištenog arhivskog gradiva (prema *Pravilniku o korištenju arhivskoga gradiva*; čl. 31 – čl. 39 / *Narodne novine* br. 67/1999.).

Naručivao sam gradivo iz Beča, Beograda, Padove, Praga, Vatikana ... sve je bilo jednostavno. Svuda je jednostavno, samo u našem Arhivu nije. No što očekivati od institucije koja se hvali – u 21. stoljeću – da gradivo čuva u ormarima časnog Stjepana Kuglija (1851–1915)? Ah, dragi naš akademički Arhiv – pokvaren mu je skener, nema katalog, ali ima čvrst stav i starinski ormar!

Spominjat ću u ovoj knjizi – neminovno – rukopise našeg Arhiva; neka ću djela i transkribirati, trebalo je mnogo ustrajnosti da saznam za njih i da do njih legitimno dođem. Mnoge koje nisam vidio, *zasivio* sam u tablici rukopisā, da onima kojima je to važno bude jasno da sam zaključke izvodio bez njih, da

nisam skrivao potencijalne manjkavosti vlastite naracije nastale zbog nepoznavanja *baš svih* rukopisa. Možda će zbog toga hrvatska književnost nešto sitno izgubiti, ali to nije krivnja hrvatskog filologa; on je samo obeshrabren.

Leksikoni i enciklopedije kažu da je Petar Bošković napisao i knjigu nabožnih stihova, *Hvale duhovne*, izišla je 1729. »Koliko se znade« – kaže se tamo – »do danas se nije sačuvao nijedan primjerak«. Česta situacija: nestanu knjige, a opet, mogu biti negdje skutrene, u nekoj inozemnoj knjižnici, nitko ih ne traži. Vrijeme se promijenilo, Internet je učinio mnoge arhive i knjižnice dostupnima da ne morate mrdati iz vlastita stolca, samo klizite *mišem*. Tako je, primjerice, muzikolog Ennio Stipčević pronašao dvije Držičeve knjige iz 1551, a našao je i knjigu Speranze Bona *Difesa de le rime et prose*, tako sam pronašao knjižicu Šiška Đurđevića. I, kreće nova potraga, obično noćna, jer ne zahtijeva nikakve kognitivne aktivnosti. Vozam se po kojekakvim tražilicama, upisujem u njih naslov knjige, ključne riječi, izdavača, pokušavam zamisliti kako je naslov nekoć bio napisan. Nema pa nema.

Dižem ruke i transkribiram prijepis knjige koji je Stijepo Marija Tomašević prepisao u rukopis br. 161, ali iz primjerka iz 1747. Nevažno; dok se ne pronađe izvornik, bolje je i kasnije izdanje nego nikakvo. Ah, da, kako je lako napisati: prepisujem Tomaševićev prijepis. Jesi li, čitatelju, primijetio kako sam stvorio dojam lepršavosti? Otkuda mi prijepis, to je pravo pitanje. Eto, imam ga, začudo, fotografirao sam i taj dio rukopisa, iako tada – a bila je 2014. – nisam imao pojma da će me jednog dana zanimati Petar Bošković. Budući da sam se dokopao Dubrovnika, nisam htio propustiti rad u Znanstvenoj knjižnici, pa sam i u nju svakodnevno odlazio po nekoliko sati. Šest godina poslije otvaram fajl sa snimkama rukopisa, listam stranice i mislim: da bar jesam... I, jesam! Zar je važno što sam tada – snimajući rukopis br. 161 – propustio lijep dan na Stradunu? Kupanje na Dančama? Na Lokrumu? Rupe? Zidine? Uopće, Grad?

U međuvremenu sam napisao molbu Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, objasnio zašto želim snimku Boškovićeve heroide iz rukopisa R 3186, ali i snimku knjige *Hvale duhovne*. Da, nisam pogriješio: zagrebačka Nacionalna ima primjerak knjige za koju stariji povjesničari tvrde da se izgubila. No tekstološka sreća nije potpuna: riječ je o izdanju iz 1752. Stiže knjiga. Ipak, ne ona koja mi treba. Dobivam *Historiju od Filomene* Ivana od Zadra; koliko sam shvatio, u narudžbi se pomiješala oznaka a) i b). Meni treba b), dobio sam a). Obrazlažem novu narudžbu. Konačno, evo žuđene *Hvale duhovne*. Ali nema snimke naslovne stranice. Stroj koji snima pokupio je dvije stranice kao jednu. Tražim. Stiže i naslovna stranica. Ali vidim da nema str. 8–9. Pitam što je: ili ih nema ili su preskočene? Stižu i one. Molim da se zapamti da sam bio strpljiv i imao razumijevanja za ljudske propuste pri kraju pretjerano vrelog

srpnja 2020. Konačno, sve sam uredno platio iz vlastita novčanika. Poštar je dolazio prerano i nikad nije imao sitno.

Nakon što sam transkribirao Tomaševićev rukopis br. 161, trebalo je transkripciju zanemariti i napraviti novu, *Hvala duhovnih iz 1752*. I tako, krenem ispočetka. Ako misliš – čitatelju – da je tu bio kraj, varaš se. Nekako početkom rujna 2020. došlo je do neočekivanoga fabularnog zaokreta: u sve što sam znao o postumno tiskanoj Boškovićевой knjizi morao sam posumnjati, morao sam sve preispitati i izokrenuti. I napraviti novu – treću – transkripciju. U tom je trenutku – kao dragocjeni pomagač – opet nastupio fra Stipe. No da ne otkrivam zaplet, ostalo potraži u radu o Petru Boškoviću.

Otvaram DIGRESIJU 2 i zainteresiranog tekstologa na početku karijere upozoravam – uz ovakve narudžbe ide jasno upozorenje: zajamčite da gradivo nigdje nećete objaviti. Iza te rečenice krije se nepregledna prašuma propisa koji štite autorsko pravo ili nešto tome slično. U stvarnosti, tom se odredbom hrvatska književnost pažljivo štiti od hrvatske književnosti. Hoćemo novu tekstološku inačicu? Ni govora! Skenirajte tekstove iz Starih pisaca hrvatskih, ispravite pogreške koje se jave pri takvim presaldumljivanjima, sve ostalo ostavite... Ali drukčije se to radilo u 19, a drukčije u 21. stoljeću, netko šapće. Nema veze, tko za to mari! Nikako da hrvatska tekstologija postane ozbiljna i institucionalizirana, organizirana i uređena disciplina s uredom i vizijom.

Bauk objavljivanja plaši svakog tekstologa: da nisam nešto pogriješio, jesam li ispod ilustracije upisao depozitara, nemojte slučajno koristiti rukopis za jumbo plakate (osobito smiješan strah). Bauk objavljivanja velika je kočnica. Vremena su takva da si sve manje ljudi želi upropastiti oči i kraljeznicu buljeći u rukopise, koje sami nabavljaju, plaćajući ih, pa onda okreću, uspoređuju, pretipkavaju, danima odgonetavaju jednu-jedinu riječ, sto čudesa rade s njima, pišu zašto jesu, a zašto nešto nisu, što su vidjeli, a što ne, kritički aparati im bujaju ogradama i objašnjenjima. Na kraju su u teškom strahu jer pisanje je bilo ništa drugo doli permanentno opravdanje i za ono što jesi, kamoli za ono što nisi. Drhte jer ne znaju hoće li im stići kakva tužba zato što su objavili poemu iz 17. stoljeću za koju nitko nije pokazao interes dobrih sto trideset godina. Tà, molim vas, depozitari, ne budite smiješni – kad vam se pojavi netko tko želi stari rukopis, držite ga i ne puštajte, dajte mu sve pogodnosti, drugi skoro neće doći, s vremenom će ih biti sve manje. To je jedno ponešto pogubljenno biće koje iz nedokučivog razloga vjeruje da mora biti odgovorno prema svakom slovu, pa ako sazna da postoji šest rukopisa, a nađe pet, smatrat će se krivim što nije našao i šesti, iako ga nije mogao iskinuti iz ruku knjižničnih kerbera. Uostalom, zašto sve to što imate niste skenirali i učinili dostupnim? Kroz sve ove godine mogli ste. To je vaša primarna dužnost – učiniti gradivo dostupnim.

Otvaram DIGRESIJU 3, važnu i prevažnu – digresiju o interdisciplinarnom prijateljstvu. Jeste li primijetili kolika je graja zavladała o interdisciplinarnosti? Ima ponešto duboko tužno u činjenici da je Bolonjski proces znanje sveo na jednosemestralne kolegije, sve je usitnio i rascjepkao, izbrojio i izračunao i na velika zvona proglasio da je znanje samo onda znanje ako je – upotrebljivo, iskoristivo, fun-kci-o-nal-no. Bolonja je na svaki način zatušla interdisciplinarnost, a onda ju je počela tražiti od svih – učitelja, nastavnika, profesora, pa i studenata. Silovito je krenula afirmirati interdisciplinarnost. Neka se povezuje – tako glasi nova parola. Ali, kako biti interdisciplinarnan ako ni disciplinu ne stigneš savladati? Ne postavljaš glupa pitanja i ne budi subverzivan, govori mi unutarnji glas. Danas, zbog nepregledne količine informacija ne možemo biti ni solidno disciplinarni, kamoli interdisciplinarni. Nisam interdisciplinarnan ako Freudovu tezu o identifikaciji s majkom i ocem provučem kroz neki roman, a još sam manje interdisciplinarnan ako znam što je Edipov, a što Elektrin kompleks, pa sve to spomenom – usput – uz tragediju *Elektra* Dominka Zlatarića. Svejedno, tupi se *po* interdisciplinarnosti i *o* interdisciplinarnosti, pišu se interdisciplinarni radovi i disertacije, Drugi, Tijelo, Spol, Rod, Transgender, Prostor, Granica, Predožba, Konstrukt, Neprijatelj... nema kraja. Oh, zaboravio sam Identitet i Alteritet!

Ne znam, ne mogu pratiti, ne stignem pročitati, vjerujem u disciplinu i suradnju među disciplinama. Ostalo je – pomodno pretvaranje. Treba mi pomoć. Teško je živjeti u svijetu ljudi koji na gram važu vrijednost vlastitog vremena jer kalkuliraju gdje će objaviti tekst, hoće li biti recenzirani, kategorizirani, citirani, koji teško pišu teške rečenice u teškom strahu da ne budu banalni itd. Smanjuje se broj onih koji žele podijeliti svoje znanje jer vrijeme troše na bodovanje. Ipak, i dalje mislim da nema znanosti bez interdisciplinarnog prijateljstva. Nitko ne zna sve. A i zašto bi znao? Dobro je kad možeš od nekoga nešto naučiti.

Otvaram DIGRESIJU 4 da bih – premda to neću moći – izvukao najljepšu riječ za povjesničarku i latinisticu Zrinku Blažević. Zašto ona, pitaš? Zato što je nitko ne tjera da kaže – kad god nešto imaš, pošalji, prevest ću. I prevede. Za dva dana, a onda se ispričava da je mogla i prije. Zamislite – meni uvijek nelagodnu – situaciju da vam se onaj, od kojega tražite pomoć, ispričava jer nije za jedan, nego za dva dana preveo pola, primjerice, spisa *Bibliotheca Ragusina!* Mene je tada sram, jer osjećam da nisam dostojan takve osobe. Imam svakakvih iskustava, no držim se ovoga: ako tražiš tuđe znanje, budi spreman čekati. Nemoj podsjećati, dosađivati i požurivati. Budi tih i strpljiv. Zatim se pojavila Zrinka – ona hoće pomoći. Ostali su dragi, ali: baš sad grcaju u obećanom tekstu, ugušili su se u nastavi, imaju važan simpozij, nije to tako jednostavno prevesti kako ja mislim, neka pošaljem kopiju, nekad je i

jedno jednino slovice presudno... Na sve pristanem. Što dobijem? Tekst u doba kad sam već zaboravio zašto sam ga trebao.

Nije samo Zrinka Blažević moj interdisciplinarni oslonac, ima ih još. Ako bih Zrinki Pešorda Vardić spomenuo neki dubrovački građanski rod, ona bi strpljivo raspletala složene bračno-rodbinske odnose, podupirući me snimkama iz *Vlajkijeve genealogije antunina*. Pomažući izvan institucijske strogošti i administriranja, Ivana Lazarević i Zoran Perović mnogo su puta osvjetlali obraz svojim institucijama, a da njihova čestitost nikad neće biti znana. Možda ima još takvih ljudi, ali ono što Nella Lonza čini s oporukama pisanim svakakvim kancelarskim rukopisima za mene je umjetnost; o životu Marina Buresića bez nje ne bih znao zucnuti. Minela Fulurija Vučić spremno je priskočila u pomoć snimkama izvora o dubrovačkim redovnicama, a njezina disertacija pomogla mi je da bolje razumijem potonuli dumanski svijet. Svakom hrvatskom filologu odsrca želim da upozna Paulu Raguz, voditeljicu Znanstvene knjižnice: danas joj napišite za kojim rukopisima žudite, skenovi sutra stignu na vašu e-adresu; njezina institucija ne samo da ima kataloge, ima ih i u elektroničkoj formi,³ pa ih lako možete pretraživati; samo onaj tko ima iskustva u traganju za rukopisima i poznaje smicalice kojima se – izvan svake pameti – znaju služiti neke institucije, razumjet će u čemu je posebnost Paule Raguz. Isti je takav Lukáš Babka, voditelj Slavenske knjižnice u Nacionalnoj knjižnici Češke Republike: nije mu teško uzeti digitalnu kameru i fotografirati rukopis koji se sastoji od lista ili dva, njemu je zadovoljstvo pomoći na takav način, ne mrsi put dolaska do rukopisa, dapače, susretljiv je, kaže: »Dobro je da u dokumentima pohranjenim u Slavenskoj knjižnici nađete nešto zanimljivo za svoje istraživanje«. Zatim pita jesam li zadovoljan kvalitetom snimke, zamislite! Konačno, kolegice iz knjižnice osječkog Filozofskog fakulteta: Gordana Gašo, Bernardica Plaščak i Lana Šuster, okretne i susretljive, nabavljale su mi – s čudesnom lakoćom – knjige i časopise do kojih nisam znao doći. Često sam im se obraćao, a one me nisu odbijale ni zavlčile.

Oprosti što sam ti oduzeo vrijeme, kaže Luko Paljetak, a ja mu odvracam: *Nisi mi ga oduzeo, dao si mi ga*. Zaista, ne može razgovor s Lukom biti izgubljeno vrijeme, samo nađeno. Budući da mu nisam blizu i može proći desetljeće da ga ne vidim, svaka riječ razmijenjena s njim ima dubokog smisla, čak i kad govorimo o svakodnevnim sitnicama; divno mi je kad čujem kako Luko izgovara riječ *ladzarin*, ne sa /z/, ne: *lazarin*, nego s fonemom /dz/: *ladzarin*. Prepjevao je nekoliko talijanskih pjesama: sonet Saba Bobaljevića upućen Mihu Buniću Babulinoviću, sonet Anselma Katića posvećen djevojci koja se zareduje, *Odu pindaricu* spjevanu za Pèru Bettera te *anacreonticu* i sonet

---

³ <https://zdur.dkd.hr/?pr=l&view=list&mr%5B30355%5D=a>

povodom zaređenja Magdalene Sorkočević. Imponira mi što se htio prihvatiti prepjeva, ne samo zato što ne znam postoji li u ovome trenutku izvrsniji pjesnik i bolji znalac za takav posao nego i zato što je to htio učiniti za mene. Osjećaj da je Luko razumio da je nekoliko prigodnih pjesama *meni* važno, ohrabruje da nisam na krivom putu.

Premda je slala svoje i tuđe knjige, premda sam je spominjao po raznim bilješcima, Jelena Obradović Mojaš – kao da se to podrazumijeva i kao da je to *normalno* – činila je mala čudesa koja otimam zaboravu. Od Jelene su mi naime s vremena na vrijeme stizali paketići, sve je mirisalo kad bih ih otvorio: sušena bellaluiga, metvica, čelinja ljubica, listići ljute naranče, pred Božić arancini, broštulani mjenduli, smokve, rogači, limúni, rozolin, kotonjata, uza sve i moja prva kolenda – buketić lovorike i ružmarina. Hoće li filološkoj knjizi naštetiti sjećanje na miris dubrovačkih đardina? Možda će nekima zasmetati, no ti zacijelo nemaju pojma o Vetranovićevim oleandrima u Tvardlju Petreta Hektorovića:

Gostu kî š njim biše povida od svega
 sve ča god umiše zidanja mojega.
 Pohvali perivoj, zide svekolike,
 i ribe kim nî broj i sve njih konike,
 i stupe kamene kî su pod lozami
 i vočke sajene višćimi rukami,
 i koji dvižu se čeprisi najviše
 i bazde i buse, š njimi tamariše.
 Kapare, žafrane od njih ne otklada,
 smokve indijane s listjem kô obada,
 zatim jelsamine po stupih povite,
 žilje, ruzmarine, oleandra cvite.
 (Tko mi ga dobavi i čini saditi,
 Bog mu daj u slavi nebeskoj živiti!
 Meni poštovani dom Mavar posla toj,
 s čeprisi kê hrani gizdavi perivoj.)

Nenad Vekarić (1955–2018) – moj najveći i najnesebičniji interdisciplinarni prijatelj. Pred njegovim imenom svaka riječ staje, što god čovjek napiše, preslabo je. Skupljao je ljude oko sebe, imao je vizije i ostvarivao ih. A divne knjige samo su izlazile. I, ono najveće: *Vlastela grada Dubrovnika* – svesci i svesci prevrtljivih biografskih podataka koje je iz milijun izvora pohvatao. Nenada spominjem na mnogim stranicama, mnogo mi je toga ustupio, pokazao i koješta me naučio. Umro je Nenad, a s njim svi naši razgovori i noćne

prepiske, sva moja pitanja i njegovi brzi odgovori. Nestao je, i nitko mi ga ne može zamijeniti.

Da se vratim Petru Boškoviću. Ni velik pjesnik ni impresivan opus, a opet – to je hrvatski pjesnik koji zaslužuje izdanje. Nije jedini, mnogi na to čekaju, traže da nekome budu važni, da pokupi rasute rukopise, sredi ih, popiše i opiše i dade im dostojan život. Jer, granice hrvatske književnosti određuje poznavanje i dostupnost njezina korpusa. Nije lako napisati rad o Petru Boškoviću, mnogo se sati mora potrošiti, biti strpljiv, mora se naručivati i trgovati, transkribirati, emendirati, korigirati, *škontravati* (uspoređivati), obrojčavati itd. Na kraju, to je samo jedan rad u moru drugih radova, neće ga primijetiti ni oni kojima je to struka, kamoli netko drugi. Neće imati *impact factor*, a bez njega – čemu si se trudio, Tatarine?

U tome i jest poanta: brzo smo se odrekli vlastitih vrijednosti u ime izvanjskih, interesnih i sasvim arbitrarnih citatnih autoriteta, brzo smo si dodijelili tu krhku koncesiju da se naša vrijednost mjeri po tome »koliko smo citirani«. Suzili smo nacionalnu filologiju na teme koje će biti »propulzivne u svijetu«, institucijski se podupiru projekti čiji se rezultati mogu matematički izraziti. Pritom smo našli ispriku: umorila se hrvatska filologija i filologija uopće. Da vam kažem, onako bez oklijevanja: disciplina se nikad ne umori, samo se njezini stjegonoše mogu umoriti i odustati. Ali, kakvi su to stjegonoše?

Želio sam napisati knjigu svakoj žurbi usprkos, svakom obeshrabrivanju usprkos, knjigu kojoj se neće naći mjesto u *velikoj* citatnoj bazi, ali koja će imati mjesto u hrvatskoj nacionalnoj filologiji i koja će baš toj filologiji malčice proširiti granice. Nisam birao atraktivne teme ni atraktivne pisce, nisam kalkulirao s vremenom koje ću potrošiti, prihvatio sam i malodušje u koje sam s vremena na vrijeme propadao.

Želio sam napisati knjigu o pjesnicima na koje se rijetko obraća pažnja, jer, eto, nisu *veliki*, a nisu veliki jer su im opusi mali, ktomu su se izražavali u neatraktivnim žanrovima. Uvijek je manji rizik baviti se *Juditom* ili *Dundom Marojem* ili *Osmanom*, čak i onda kad se opiru teorijskom razboju na koji ih natežeš; djelo je samo po sebi *monumentalno* pa će pokriti slabašnost interpretacije. No što učiniti s pjesnikom koji ima dvije-tri pjesme? Želio sam posvetiti vrijeme baš takvima, koje smo u međuvremenu napravili malima, samo zato što do nas nije došla punina njihova opusa, jer su im rukopisi izgorjeli ili su se raspali u trenutku kad je neka godišnica u njih zamotala meso. Želio sam iznova pretresati opuse pjesnika koji su u svoje doba hodali Europom onako kako mi nikad nećemo.

Želio sam napisati knjigu u kojoj nema kanonskih pisaca. Naravno, nisam želio podrivati kanon, jer ne znam kako se to radi niti mislim da takvo što

treba raditi. I dalje držim da je kanon lijep konstrukt, zgodan je i za kojekakva teorijska razglabanja, ali ni približno ne zrcali doba i odnose među piscima. Kanon je ono što se nama sviđa. Kanon je – riječima Svetozara Petrovića – stajalište sadašnjosti, a mene uzbuđuje stajalište prošlosti. Uostalom, ustrajavanje na kanonskim piscima čini nacionalnu književnost užom no što uistinu jest, zamagljuje njezinu raznolikost i šarolikost, kanon kakav smo postavili nemilosrdno baca u zaborav pjesnike silne za života, gura ih na periferiju.

Želio sam napisati knjigu u kojoj su glavni sporedni junaci Inocent Čulić, Đuro Körbler, Milan Rešetar, Franjo Fancev, Mirko Deanović, Stjepan Kastropil, Mijo Brlek i drugi. Ne neka razvikana i pseudoslavna inozemna imena, nego baš oni. Nisu ti veliki hrvatski znanstvenici zaboravljeni, no nisu *vidljivi* na onaj način na koji se danas od filologa zahtijeva da bude vidljiv. Što su sve oni znali, kako su bili predani poslu, kako su se sustavno bavili nekim pjesnikom, kako su detaljno opisivali stotine rukopisa za kritičko izdanje... Možda je moderno breccnuti se na njihov rad, no on je u najplemenitijem značenju te riječi požrtvovan. Nije ih pritom vodila nikakva izvanjska motivacija, nikakva kategorizacija, baza ili citiranost, ništa tome slično. Samo jedno: odgovornost prema temi. Još uvijek sam fasciniran Körblerovim studijem pjesnikā koji su pisali latinskim jezikom; to nisu radovi, to su knjige. Samo je on – i njegova generacija – mogao napisati nadahnjujuće brižnu rečenicu: »I meni je taj humanist već duže vremena na brizi«. Želio sam stvoriti takve okolnosti u kojima i sâm smijem postati skromnim njezinim vlasnikom, želio sam da se vidi da su neki pjesnici i meni »bili na brizi«.

Želio sam napisati knjigu kojom bih zahvalio svima koji su poduprli moju krhku fantaziju o interdisciplinarnom prijateljstvu bez interesa. Filologija je, kao i svaka struka, prepuna svakakvog svijeta, mnogi su u nju zalutali, mnogi ispunjavaju domaće zadaće. Hrvatski filolog postao je preko noći lovac na citiranost, sve se stubokom izokrenulo, pa ako nije zabilježeno u nekoj samoproglášenoj citatnoj instituciji, nije ni važno. Postoje ljudi onkraj toga svijeta, najčešće su nevidljivi i nisu glamurozni. Obično završe u nekoj sitnoj i mračnoj bilješci. Moram reći da iza tih kurtoaznih rečenica – što se mene tiče – stoje veliki i neopisivi prostori dijeljenja znanja bez naknade, zbog ljubavi prema znanju samom i prema onome koji to znanje nema i bez srama ga traži od onoga koji ga posjeduje. Ako kome želim posvetiti knjigu, onda su to oni, moji interdisciplinarni prijatelji, oni kojih više nema i oni koji su tu.

Sve sam – kako rekoh – želio. Želje i mogućnosti najčešće nisu podudarne. Svejedno, nije me to obeshrabrilo da barem poželim.

Milovan Tatarin
Osijek, 14. listopada 2020.